

Автор статті:

Катерина Лапчак,

студентка

Східноєвропейського національного

університету імені Лесі Українки,

учасниця Конкурсу

Науковий керівник:

Оксана Степанівна Бартків,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри соціальної педагогіки

та педагогіки вищої школи

Східноєвропейського національного

університету імені Лесі Українки

ЗМІСТ ТА МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ УСВІДОМЛЕНОГО БАТЬКІВСТВА В УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Актуальність проблеми. Запорукою особистого щастя кожної людини є створення сім'ї та народження дітей. Без дітей, без сім'ї людське життя неповне. Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив визначити тенденцію, яка відображає деформацію соціальних і моральних цінностей у свідомості молоді щодо шлюбу та створення сім'ї. З одного боку, сучасна молодь досить рано починає статеве життя, а з іншого – виявляється психологічно не готова до створення сім'ї, до батьківства.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Проблема формування культури та готовності до материнства досліджувалася І. Братусь, В. Брутман, Н. Максимовською, О. Нестеровою та ін.; формуванню усвідомленого батьківства приділялась увага у дослідженнях Л. Буніної, Т. Веретенко, Р. Овчарової, Н. Шевченко та ін. Проте, недостатньо вченими обґрунтовуються зміст та методи формування усвідомленого батьківства в учнівській молоді.

Мета статті полягає в обґрунтуванні змісту та методів формування усвідомленого батьківства в учнівській молоді.

І. Братусь визначає усвідомлене батьківство як сукупність батьківських якостей, почуттів, знань та навичок, що стосуються виховання, розвитку дитини з метою забезпечення процесу формування здорової та зрілої особистості [1, с. 35]. У свою чергу, Л. Буніна аналізує цей феномен як соціально-педагогічне явище, що відображає форму батьківства та включає у себе сукупність батьківських якостей, почуттів, знань та навичок і стосується виховання, навчання, розвитку дитини з метою забезпечення формування здорової та зрілої особистості [2, с. 10]. Дослідниця стверджує, що усвідомлене батьківство – прояв загальної культури особистості, а також її якісна характеристика, ступінь готовності до виховання [2, с. 11]. Ми поділяємо думку авторки про те, що батьківство має дві складові: по-перше, спрямованість на ефективний та якісний розвиток дитини як майбутнього члена соціуму, по-друге, необхідність досягнення самими

батьками певного рівня соціокультурного розвитку. Таким чином, усвідомлене батьківство – це взаємодія батьків чи осіб, які їх замінюють, між собою, іншими членами сім'ї, включаючи дітей, результатом якої є створення найбільш сприятливих умов для повноцінного, гармонійного розвитку дитини на всіх етапах її життя.

На основі аналізу педагогічних джерел [1; 2; 3; 4] ми *формування навичок усвідомленого батьківства* розглядаємо як процес систематичного свідомо здійснюваного впливу на свідомість дитини, з метою забезпечення її нормального психічного, статевого розвитку, передачі наукових знань про стать людини, взаємини між людьми. *Метою формування навичок усвідомленого батьківства* є – створення умов для набуття та виконання батьківських ролей, готовності молоді до створення сім'ї; усвідомлення цінності сім'ї та батьківства в житті кожної людини [3, с.13]. Учені [1; 2; 3,] під *змістом формування усвідомленого батьківства* розуміють систему знань про виконання батьківської функції людини, культури взаємин між батьком і матір'ю, шлюб і сім'ю, яка зорієнтована на загальнолюдські цінності, становить певний логічний взаємозв'язок різних дисциплінарних знань, що розширюються та поглиблюються з віком дитини.

Основними завданнями формування навичок усвідомленого батьківства на думку більшості вчених є наступні: ознайомлення з сутністю батьківства та усвідомленого батьківства; формування відповідального ставлення до виконання ролей батька/матері та батьківських функцій; формування культури поведінки та спілкування між юнаками та дівчатами; ознайомлення школярів із стилями батьківської поведінки та ознайомлення з можливими наслідками батьківства у ранньому віці [5, с. 64].

Для формування навичок усвідомленого батьківства використовується ряд форм та методів. Серед найпоширеніших є: індивідуальні форми (етична бесіда, консультація, інформування, листування); групові (тренінг, семінар, тести, відео лекторії, конкурси, вікторини та ін.); масові (тематичні дні, тижні, акції, вечори, конференції та ін.).

Найбільш доцільними у формуванні навичок усвідомленого батьківства є методи, які активізують думку школярів, спонукають їх до роздумів, осмислення інформації, пошуку аргументів за і проти. Як ефективний метод формування усвідомленого батьківства, пізнання морально-психологічних засад побудови людських взаємин є також *сюжетно-рольова гра*. Під час таких ігор учасники прагнуть застосовувати свій життєвий досвід у побудові сюжетної лінії, а значить замислюватись

над проблемою; сам процес гри викликає особливу емоційну атмосферу, коли у невимушеній обстановці учасники дискутують на тему кожного варіанту сюжету, типовим чи нетиповим він є у реальному житті; програвання ролей вимагає від учасників певної ідентифікації з дійовими особами, що розширює межі образів „Я” і „не Я”. Доцільно використовувати сюжетно-рольову гру та творення на її основі авторами гри – школярами – оповідання для вивчення типових моделей батьківської поведінки. З метою активізації пізнавальних засад статевої свідомості юнаків та дівчат є метод „*мозкового штурму*”, який сприяє активізації розумової діяльності, динамічності розумових процесів, здатності абстрагуватись від об’єктивних умов та існуючих обмежень, формує вміння приймати нестандартні рішення, зосередитись на вирішенні актуальної проблеми. Дієвим у формуванні усвідомленого батьківства виявився *метод можливих варіантів* („*дерево рішень*”), який використовувався для раціоналізації процесу прийняття рішення в ситуації, коли неможливо однозначно розв’язати поставлене завдання. Зазначений метод ми використовували також під час аналізу соціально-моральних ситуацій, що допомогло нам досягнути повного розуміння причин поставленої проблеми, механізм прийняття складних рішень, проаналізувати суперечливі дані. Це дало змогу точніше оцінити загальний культурний, інтелектуальний рівень розвитку особистості старшокласників. Ефективним, хоча і трудомістким є *дослідницький метод*, коли вихованці залучаються до самостійного формулювання морально-психологічних проблем, пошуку шляхів їх розв’язання [4, с.18].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, формування навичок усвідомленого батьківства завжди спрямоване на вироблення у школярів таких раціональних установок: розуміння сутності поняття батьківство, усвідомлене батьківство, сім’я; знання стилів батьківської поведінки, усвідомлення батьківських функцій, розуміння етико-психологічних, економічних, педагогічних засад розвитку шлюбно-сімейних відносин. Проведене дослідження не вичерпує всю багатогранність проблеми. Потребують соціально-педагогічного дослідження питання формування усвідомленого батьківства студентської молоді; питання культури материнства/батьківства тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Братусь І. Формування навичок усвідомленого батьківства та ранній розвиток дитини (методичні матеріали) / І. Братусь, А. Гулевська-Черниш, Т. Лях // Практична психологія та соціальна робота. – 2002. – № 5. – С. 36–49.

2. Буніна Л. М. Усвідомлене батьківство як соціально-педагогічне явище / Л.М.Буніна // Вісник Луганського держ. пед. університету ім. Тараса Шевченка: Педагогічні науки. – 2003. – № 7. – С. 18–20.
3. Вязнікова О. В. Формування навичок усвідомленого батьківства у старшокласників / О. В. Вязнікова // Психологічна газета. – 2006. – № 16. – С. 13–16.
4. Дзюбо Л. Усвідомлене та відповідальне батьківство як передумова повноцінного сімейного виховання / Л. Дзюбо // Психолог. – 2005. – № 28. – С. 18–20.
5. Усвідомлене батьківство як умова повноцінного розвитку дитини: метод. матер. / за заг. ред. Г.М. Лактіонової. – К. : Наук. світ, 2004. – 107 с.